

Arthur Schnitzler

Het wijde land
(*DAS WEITE LAND*)

Tragikomedie in vijf bedrijven

Vertaling Tom Kleijn

PERSONEN

FREDERIK HOFREITER, *fabrikant*

GENIA, *zijn vrouw*

ANNA MEINHOLD - AIGNER, *actrice*

OTTO, *haar zoon, adelborst*

Dr. VON AIGNER, *ex-echtgenoot van mevrouw Meinhold*

MEVROUW WAHL

GUSTAV en ERNA, *haar kinderen*

NATTER, *bankier*

ADELE, *zijn vrouw*

DOCTOR FRANZ MAUER, *arts*

DEMETER STANZIDES, *1e luitenant*

PAUL KREINDL

ALBERTUS RHON, *schrijver*

MARIE, *zijn vrouw*

SERKNITZ

DOCTOR MEYER

EERSTE TOERIST

TWEEDE TOERIST

ROSENSTOCK, *portier van het Hotel am Völser Weiher*

EEN ENGELSE DAME

EEN FRANÇAISE

EEN SPAANSE DAME

PENN, *gids*

DE TWEE KINDEREN VAN MEVROUW NATTER

HUN ENGELSE GOUVERNANTE

KAMERMEISJE *bij de Hofreiters*

TOERISTEN, HOTELGASTEN, KELNERS, BELLBOYS *enz.*

*Plaats van handeling: Baden bij Wenen; alleen in het derde bedrijf
het Hotel am Völser Weiher.*

EERSTE BEDRIJF

Veranda van de villa Hofreiter en tuin.

Rechts de veranda, ruim, met balustrade die ook langs beide kanten van de zes naar de voortuin leidende treden loopt. De dubbele deur van de veranda naar de tuinkamer staat open. - Voor de veranda gazon met rozenstruiken in bloei. - Een groen, tamelijk hoog houten hek sluit de tuin af, het hek buigt in een rechte hoek naar achteren en loopt achter de villa verder. Voetpad buiten langs het hek. Rijweg parallel aan het voetpad. Binnen langs het hek struiken. De tuinpoort links in het midden, tegenover de veranda, staat open. Om het gazon banken: een vooraan tegenover de zaal, een tegenover de tuindeur, een derde aan de andere kant van het grasperk, dus met de leuning naar de zaal.

Op de veranda een lange smalle tafel met zes stoelen. In de hoek achter een oleanderstruik. De veranda is door een rood-wit-gestreepte markies overdekt. Een elektrische lamp op de tafel. Een wandlamp rechts van de deur. Op de tafel theegerei. Laat in de namiddag, na een onweersbui. Gras en bladeren vochtig. Lange schaduwen van de spijlen vallen in de tuin.

GENIA, 31 jaar, eenvoudig-voornaam gekleed; donkergrijze rok, paarse zijden blouse, zit aan tafel op de veranda op de stoel aan de korte kant, aan de kant van het publiek. Ze zet net haar theekopje neer, kijkt even voor zich uit, staat op, schuift de stoel weg, kijkt naar achteren over de balustrade naar de tuin, loopt dan de treden naar de tuin af, met haar handen op de rug, zoals haar gewoonte is.

HET KAMERMEISJE komt uit de tuinkamer de veranda op met een groot dienblad, wil het theegerei afruimen, aarzelt.

GENIA nog op de treden, draait zich naar haar om.

Ruim gerust af. Meneer zal wel in de stad thee hebben gedronken.

Na een kleine pauze, waarin ze naar de hemel kijkt.

Overigens kun je die wel optrekken.

KAMERMEISJE terwijl ze het dienblad neerzet en de markies optrekt.

Moet ik u niet wat brengen om aan te doen? Het is fris geworden.

GENIA

Ja. Het witte jasje.

Ze ruikt aan een roos van de struik, dan zet ze haar wandeling voort langs de veranda naar achteren.

KAMERMEISJE heeft de markies helemaal opgetrokken, ruimt af en verdwijnt met het theegerei.

MEVROUW WAHL en **ERNA** komen van achteren op de straat langs het hek aanlopen en naderen de poort.

GENIA loopt verder, langs het gazon, nadert eveneens de poort.

MEVROUW WAHL en **ERNA** groeten al van buiten met een hoofdknik.

GENIA zwaait even met haar hand, versnelt haar pas een beetje en ontmoet de twee bij de poort.

MEVROUW WAHL en **ERNA**, allebei in een donker Engels mantelpak, blijven staan.

MEVROUW WAHL, slank, beweeglijk, ongeveer 45 jaar, beschikt over een zekere nonchalante, maar zeer bewuste elegantie. Ze spreekt een beetje nasaal een niet helemaal echt aristocratisch-Weens. Blick en manier van praten nu eens vermoeid, dan weer te levendig. Terwijl ze praat, kijkt ze meestal langs haar gesprekspartner heen en

pas wanneer ze uitgepraat is, kijkt ze degene tegenover haar vriendelijk-onderzoekend aan als om bevestiging te krijgen.

ERNA, langer dan haar moeder, slank, zelfverzekerd en rechtdoorzee tot aan het ondoordachte toe, echter zonder een brutale indruk te wekken. Vaste, onbevangen blik.

GENIA reikt hen beiden vriendelijk de hand.

Behouden uit de stad terug?

MEVROUW WAHL

Zoals je ziet, lieve Genia. Het was verschrikkelijk weer.

GENIA

Bij ons hier buiten ook tot een uur geleden.

MEVROUW WAHL

Je had wel gelijk dat je thuis bent gebleven. Op het kerkhof spoelden we bijna weg. Ik ben echt alleen meegegaan om Erna een plezier te doen. Het was toch genoeg geweest de kerkelijke plechtigheid bij te wonen - volgens mij! Ik vraag je, wie bewijs je er uiteindelijk een dienst mee ...

ERNA

Wat dat betreft heeft mama natuurlijk gelijk ... Tot leven hebben we hem niet weer gewekt, die arme Korsakov.

GENIA

De belangstelling was zeker heel groot?

MEVROUW WAHL

Enorm. In de kerk kon je je nauwelijks bewegen. En ook op het kerkhof waren zeker een paar honderd mensen - ondanks het miserabele weer.

GENIA

Veel bekenden?

MEVROUW WAHL

Ja, natuurlijk ... de Natters kwamen in hun nieuwe scharlakenrode automobiel aanzetten.

GENIA *glimlachend*

Daar heb ik al over horen praten.

MEVROUW WAHL

Het zag er fantastisch uit, voor de muur van het kerkhof ... Niet direct fantastisch, maar merkwaardig zag het eruit ...

HET KAMERMEISJE *komt met het witte jasje dat ze Genia omhangt.*

Goedendag, mevrouw. Goedendag, juffrouw.

MEVROUW WAHL *vriendelijk*

Dag lieve Kathy.

ERNA

Goedenavond.

Kamermeisje af.

GENIA

Heeft u mijn man nog gesproken, op het kerkhof?

MEVROUW WAHL

Ja ... vluchtig.

ERNA

Hij was erg geschokt.

GENIA

Dat kan ik me voorstellen.

ERNA

Dat verbaasde me eigenlijk. Hij is normaal toch niet het type mens dat snel door iets geraakt wordt.

GENIA *glimlacht*

Wat ken je hem goed.

ERNA

Ja, zou ik niet? (*heel gewoon*) Als zevenjarig meisje hield ik al van hem. Lang voor u, mevrouw.

GENIA

Alweer »mevrouw«.

ERNA (*bijna teder*)

Genia. (*Geeft haar een kus.*)

GENIA

Hij was overigens erg op Alexei Korsakov gesteld.

ERNA

Blijkbaar. - Vroeger dacht ik namelijk dat Korsakov gewoon - zijn pianospeler was.

GENIA

Hoe bedoel je dat ... zijn pianospeler?

ERNA

Nou, net zoals dokter Mauer zijn goede vriend is, meneer Natter zijn bankier, ik zijn tennispartner, luitenant Stanzides ... zijn secundant.

GENIA

O ...

ERNA

Als het ooit tot zoiets als een duel zou komen, bedoel ik ... Hij neemt van iedereen wat hem van pas komt en voor wat er verder nog in zo'n mens zit, interesseert hij zich nauwelijks.

MEVROUW WAHL

Weet je, Genia, hoe wijlen mijn man zulke opmerkingen van Erna vaak noemde? Haar capriolen op het psychologische koord.

OTTO VON AIGNER *komt aangelopen, groet bij de poort.*

Goedenavond.

GENIA

Goedenavond, Otto. Wil je niet even binnenkomen!?

OTTO

Graag.

Hij komt de tuin in. Hij is een vijftwintigjarige jongeman, van bescheiden en innemend gedrag; hij draagt het uniform van adelborst.

Begroeting.

GENIA

Hoe gaat het met je moeder? Ik had eigenlijk gehoopt dat ze vanmiddag langs zou komen.

OTTO

Was ze niet gisteren bij u, mevrouw?

GENIA

Ja. En eergisteren ook. (*Glimlacht*) Ze heeft me gewoon een beetje verwend.

OTTO

Mijn moeder is al twee uur geleden naar de stad vertrokken. Ze moet vanavond spelen. *Tegen mevrouw Wahl en Erna.*

U was vandaag zeker ook in de stad? Ik zag u vanochtend tijdens die verschrikkelijke wolkbreuk naar het station rijden.

MEVROUW WAHL

We zijn naar de begrafenis van Korsakov geweest.

OTTO

Juist, die was vandaag. Is het eigenlijk bekend waarom hij zelfmoord heeft gepleegd?

ERNA

Nee.

MEVROUW WAHL

Iemand op het kerkhof vandaag dacht dat hij het wegens zijn gefnuikte ambitie heeft gedaan.

GENIA

Wat -? ... Korsakov ...?

MEVROUW WAHL

Ja. Omdat hij namelijk steeds te horen kreeg dat hij alleen Chopin kon spelen en Schumann - maar geen Beethoven en geen Bach ... Dat vond ik trouwens ook.

OTTO

Dat zoiets een mens de dood in zou jagen, is toch tamelijk onwaarschijnlijk. Heeft hij geen afscheidsbrief achtergelaten?

ERNA

Korsakov was niet het type mens dat afscheidsbrieven schrijft.

MEVROUW WAHL

Hoe weet jij dat nu weer zo zeker?

ERNA

Daarvoor was hij veel te slim en had hij een te goede smaak. Hij wist gewoon wat dat betekent: dood zijn. En daarom interesseerde het hem helemaal wat de mensen daar de volgende ochtend van zouden vinden.

OTTO

Ergens heb ik gelezen dat hij op de avond van zijn zelfmoord nog met een paar vrienden heeft gesoupeerd ... in opperbeste stemming ...

MEVROUW WAHL

Ja, dat staat dan altijd in de krant.

GENIA

Dit keer klopt het toevallig. - Dat weet ik namelijk, omdat mijn man zich ook onder die vrienden bevond die met hem hebben gesoupeerd .

MEVROUW WAHL

Ah ...

GENIA *terloops*

Want hij heeft soms tot 's avonds laat van alles in de stad te doen en dan soupeert hij altijd in hotel Imperial, - aan een soort stamtafel - nog uit zijn vrijgezellentijd. De laatste tijd was Korsakov daar ook vaak bij omdat hij in het hotel woonde. En zoals Frederik me zelf vertelde, - er was op die laatste avond helemaal niets aan hem te merken. Ze hebben naderhand in het koffiehuis nog samen gebiljart.

MEVROUW WAHL

Wat, je man en Korsakov?

GENIA

Ja. Ze hebben zelfs nog een weddenschap afgesloten - en Frederik heeft verloren. De volgende morgen heeft hij vanuit kantoor een bediende naar het hotel gestuurd met de sigaren waarom ze hadden gewed ... en - maar weet je dat dan niet? Die bediende was het toch die het heeft ontdekt.

MEVROUW WAHL

Hoe dan?

GENIA

Nou, hij klopte een paar keer, niemand riep hem naar binnen, uiteindelijk deed hij de deur open om de sigaren binnen neer te leggen en ...

ERNA

Daar lag Korsakov dood ...

GENIA

Ja. Dood op de divan, de revolver nog in de hand ...

Pauze.

MEVROUW WAHL

Je bediende moet wel erg geschrokken zijn. - Wat heeft hij toen met de sigaren gedaan? Heeft hij ze daar laten liggen?

ERNA

Mama is voor geschiedkundige precisie.

GENIA

Neem me niet kwalijk, maar ik ben werkelijk helemaal vergeten daar naar te vragen.

Geluid van een auto.

MEVROUW WAHL

Hij stopt hier.

GENIA

Dat is Frederik ...

ERNA

Dan kunnen we gelijk een afspraak maken om te gaan tennissen. Is de baan al op orde?

OTTO

Natuurlijk. Ik heb gisteren twee uur met meneer Hofreiter gespeeld.

MEVROUW WAHL

Was hij in de stemming om tennis te spelen?

ERNA

Waarom zou hij niet in de stemming zijn geweest, mama? Ik zie niet in wat daar op tegen zou zijn. Op mijn graf mogen ze de cakewalk dansen of zelfs machich ... o ja ... Ik zou dat een wel een sympathiek idee vinden.

DOKTER MAUER *komt op. Vijfendertig jaar, groot, blonde volle baard, lorgnet, litteken van een sabel op het voorhoofd, donker kostuum, niet elegant maar ook absoluut niet nonchalant gekleed.*

Goedenavond, dames, heren.

GENIA

Jij bent het?

MAUER *begroet iedereen heel snel.*

Gegroet, mevrouw. (*Tegen mevrouw Wahl*) Goedenavond, Erna, goedenavond, Otto. (*Tegen Genia*) Frederik laat je groeten, Genia, hij heeft nog in de fabriek te doen. Ik ben er met hem heen gereden en hij was zo vriendelijk me de auto te lenen voor een paar ziekenbezoeken daar in de buurt. Hij komt later met de trein.

MEVROUW WAHL

We moeten helaas afscheid nemen. (*Tegen Mauer*) Hopelijk zien wij u ook snel een keer bij ons, dokter. Hoewel we ons, godzijdank, in een niet aflatende goede gezondheid bevinden..

ERNA

Maar u moet wel snel komen, dokter, in juli vertrekken we namelijk naar Tirol, naar de Völser Weiher.

MAUER

Ah!

MEVROUW WAHL

We hebben daar een afspraak met Guus. (*Tegen Otto*) Dat is mijn zoon, die reist het hele jaar rond. Nou, niet echt het hele - maar een behoorlijk deel ... dat kun je wel zeggen ... Vorig jaar is hij in India geweest.

ERNA

En ik wil wel weer eens klauteren.

MAUER

Zo? Dan komen we elkaar misschien op de een of andere bergtop tegen. Ik heb namelijk ook veel zin om naar de Dolomieten te gaan. (*Tegen Genia*) En ik wil je niet verzwijgen, dat ik erg veel zin heb om daarvoor Frederik van je te lenen.

GENIA

Voor een tocht door de Dolomieten -? ... Wat vindt hij daar dan van ...?

MAUER

Hij lijkt er niet helemaal afwijzend tegenover te staan.

MEVROUW WAHL

Ik dacht, dat Frederik sinds ... sinds ... dat ongeluk van toen het bergbeklimmen helemaal had afgezworen.

MAUER

Maar toch niet voor altijd.

GENIA *tegen Otto, legt uit*

Een vriend van mijn man, een zekere dokter Bernhaupt, is namelijk vlak naast hem van een rotspunt gevallen. Dat is trouwens al zeven jaar geleden.

OTTO *tegen Genia*

Zo? Aan die klimpartij nam uw man ook deel?

ERNA *nadenkend*

Dat moet gezegd ... veel geluk heeft hij niet met zijn vrienden.

GENIA *tegen Otto*

Jij weet van dat voorval?

OTTO

Het bleef me natuurlijk bij, omdat het juist op die rots gebeurde, die - mijn vader meer dan twintig jaar geleden als eerste heeft bedwongen.

GENIA

Klopt, het was de Aignerturm.

MAUER

De Aignerturm ... Iedereen is inderdaad vergeten dat die naar een levend mens is vernoemd.

Korte pauze.

ERNA

Dat moet toch eigenlijk een merkwaardig gevoel voor je zijn, dat daar in de Dolomieten een rots staat die in zekere zin familie van je is.

OTTO

Dat is helemaal niet zo merkwaardig, Erna. Ze zijn me namelijk allebei tamelijk vreemd, zowel de rots als mijn vader. Ik was een jochie van vier of vijf, toen mijn ouders gingen scheiden ...

MEVROUW WAHL

En sindsdien heb je je vader niet meer gezien?

OTTO

Zo liep het nu eenmaal ...

Pauze.

ERNA *maakt aanstalten om te vertrekken*

Nou, mama ... ik denk, dat het tijd is.

MEVROUW WAHL

Ja, inderdaad! ... Als we ooit klaar willen komen met dat uitpakken! (*Tegen Mauer*) We zijn namelijk zondag pas aangekomen. We hebben het huis nog niet op orde ... We moeten in dat vreselijke kuurpark eten.

ERNA

Maar mama, je vindt het toch heel lekker.

MEVROUW WAHL

Maar er zijn altijd zoveel mensen, vooral 's avonds ... Nou dan, tot ziens, Genia ...

Loop je een stukje met ons mee, Otto?

OTTO

Als ik mag ... Dag, mevrouw, doet u de groeten aan uw man.

ERNA

Tot ziens, Genia. Dag, dokter.

Afscheid. Mevrouw Wahl, Erna, Otto af.

GENIA, MAUER

MAUER *na een korte pauze, heeft Erna nagekeken.*

Dat is er zo een, waarbij je de moeder bijna op de koop toeneemt.

GENIA

Ze is niet zo erg, die goede mevrouw Wahl ... Ik vind haar eerder amusant. Als het dus alleen daar aan ligt! (*Terwijl ze naar de veranda loopt*) Ik heb het je laatst al gezegd, denk erover na, dokter.

MAUER *half als grap*

Ik geloof dat ik niet elegant genoeg ben voor haar. (*Volgt haar langzaam.*)

GENIA *een paar treden hoger*

Ik wist trouwens helemaal niet dat Frederik ook na sluitingstijd nog op kantoor te doen had.

MAUER

Ja, dat moest ik je nog doorgeven, hij moet op een belangrijk telegram wachten.

GENIA

Amerika?

MAUER

Ja. Vanwege het patent op zijn nieuwe type gloeilampen.

GENIA

Het is maar een verbeterde versie, dokter! *Gaat zitten.*

MAUER *staat tegen de balustrade geleund*

Hoe dan ook, in elk geval schijnt de zaak geweldige proporties aan te nemen. Ik hoor dat hij de fabriek wil uitbreiden; het huizenblok ernaast kopen ...

GENIA

Ja ...

MAUER

En bovendien heeft dat consortium zich weer gemeld dat hem zo achterna loopt vanwege de aankoop van de fabriek. Morgenvroeg heeft hij een bespreking met zijn bankier.

GENIA

Met Natter.

MAUER

Natuurlijk, met Natter.

GENIA

Ze waren ook bij de begrafenis, de Natters, hoor ik.

MAUER

Ja.

GENIA

Het scharlakenrode automobiël schijnt groot opzien te hebben gebaard.

MAUER

Ja, wat kun je eraan doen? Het is nu eenmaal scharlakenrood.

Korte pauze.

GENIA *kijkt Mauer met een kleine glimlach aan.*

MAUER

Overigens - die geschiedenis is afgelopen.

GENIA *glimlacht nog altijd rustig.*

Weet je dat heel zeker?

MAUER

Absoluut, Genia.

GENIA

Heeft Frederik het je soms ...

MAUER

Nee, over dat soort dingen praat hij nooit. Maar een diagnostische blik heb je niet voor niets. Het is zelfs al een hele tijd uit. Ik verzeker je, Genia, Frederik is echt altijd op kantoor of in de fabriek. Je kent hem toch! Zijn nieuwe gloeilampen moeten de wereld veroveren, anders heeft hij er geen plezier in. Mevrouw Natter bestaat dus niet meer voor hem.

GENIA

Het is in ieder geval geruststellend zoiets te horen.

MAUER

Voor onrust was toch echt nooit aanleiding. Adele is in wezen de meest ongevaarlijke persoon die er bestaat. Als je niet toevallig wist -

GENIA

Ja, zij! Van haar kant dreigde geen enkel gevaar. Maar meneer Natter is volgens mij ondanks al zijn uiterlijke beminnelijkheid en goedmoedigheid een meedogenloos mens. Zelfs een beetje kwaadaardig. En af en toe ben ik wel bang geweest om Frederik. Dat kun je je wel voorstellen. Bang, zoals om een zoon - een tamelijk volwassen zoon die zich in dubieuze avonturen stort.

MAUER *gaat tegenover haar zitten.*

Het is werkelijk interessant hoe jij de dingen ziet. Je zou bijna geloven dat vrouwen die geboren zijn om te bemoederen, af en toe de gave hebben - ook moeder voor hun echtgenoot te zijn.

GENIA

Of te worden, beste dokter. Want ik ben niet altijd zo moederlijk geweest. In het verleden heb ik meer dan eens op het punt gestaan om er vandoor te gaan.

MAUER

O! -

GENIA

Met mijn jongen natuurlijk. Want Percy had ik niet bij hem achtergelaten, dat kun je gerust van me aannemen!

MAUER

Jij wilde ooit bij Frederik weggaan ...?

GENIA

Ja, dat wilde ik ... En een andere keer wilde ik zelfs zelfmoord plegen.